

نظارت شکلی؛

ظلم بر حرفه

گفتگو با

آقای حسن حاجیان

حسابدار رسمی

و

رئیس هیئت مدیره مؤسسه حسابرسی شهود امین

حسابداری

از این که دعوت ما را برای انجام این گفتگو پذیرفتید بسیار سپاسگزاریم. اجازه می‌خواهم اولین پرسش را این‌گونه با شما در میان بگذارم که آیا نظارت بر حرفه حسابرسی ضروری است؟ و آیا درباره این اصل اتفاق نظر وجود دارد؟

حاجیان

ارزش حسابرسی به عنوان خدمتی اطمینان‌بخش، به شدت از اخلاق، ضابطه‌مندی، قانون‌مداری و از همه مهمتر، استقلال مجریان آن متأثر است. مجریان این خدمت در حوزه گزارشگری مالی، باید حسابدارانی باشند که ضمن برخورداری از دانش و تخصصهای لازم، از ویژگیهای یادشده که در الزامهای آیین رفتار حرفه‌ای حسابداران رسمی نیز مورد تأکید قرار گرفته در حد اعلا برخوردار باشند. پابندی به آیین رفتار حرفه‌ای، به خصوص آنجا که بحث منافع عمومی در بین باشد، پاشنه آشیل حرفه حسابرسی است و از همین رو، نظارت بر رعایت آن همراه با نظارت بر رعایت دیگر استانداردهای حرفه‌ای و قوانین و مقررات، بحثی اجتناب‌ناپذیر است که موجب تقویت اعتماد بر حرفه حسابرسی و ارزش‌افزایی هرچه بیشتر به آن می‌شود. به همین دلایل، تصور نمی‌کنم در مورد اصل ضرورت نظارت بر حرفه حسابرسی اختلاف نظر وجود داشته باشد.

جامعه حسابداران رسمی و یا هیئت عالی نظارت سازمان حسابرسی را استعمال کرده است.

سازمان

ساختار نظام نظارت بر حرفه حسابرسی در ایران چگونه است و چه نقاط قوت و ضعفی دارد؟

حاجیان

بر اساس اساسنامه جامعه حسابداران رسمی، ساختاری چندلایه برای نظارت‌های عمومی و حرفه‌ای بر تشکیلات جامعه و عملکرد اعضای آن پیش‌بینی شده است. این نظارت‌ها در داخل جامعه به‌وسیله هیئت‌مدیره با تشکیل کارگروه‌های تخصصی «کنترل کیفیت» و «آیین رفتار حرفه‌ای» و نیز از طریق هیئت عالی نظارت و هیئت‌های بدوی و عالی انتظامی انجام می‌گیرد و افزون بر آنها، هیئتی با عنوان «هیئت ویژه رسیدگی» در نظر گرفته شده که موارد تخلف، کوتاهی و اهمال اعضا بنا به تشخیص وزیر محترم امور اقتصادی و دارایی، به آن قابل ارجاع است.

در مورد سازمان حسابرسی، تا آنجا که اطلاع دارم «هیئت عالی نظارت» و «واحد کنترل کیفیت» عهده‌دار نظارت هستند. البته جدای از اینها استانداردهای حرفه‌ای، شاغلان انفرادی و مؤسسه‌های حسابرسی را به برخورداری از نظام‌های کنترل کیفیت عمومی و نیز کنترل کیفیت خاص حسابرسی ملزم دانسته که طی آن الزام‌های متعددی در راستای کسب اطمینان از رعایت استانداردهای حرفه‌ای، قانونی و مقرراتی وضع شده است.

از جنبه بیان نقاط قوت و ضعف عناصر نظارتی یادشده، به‌نظرم هر یک از آنها در صورت پرهیز از جانبداری، به سهم خود می‌تواند نقش مؤثری در امر نظارت ایفا کند؛ چون به استثنای تداخل وظایف پیش‌بینی شده برای هیئت عالی نظارت با هیئت‌مدیره در امر نظارت و نیز هیئت ویژه رسیدگی، در دیگر موارد، حیطه کاری هر یک تا حدود زیادی از یکدیگر جدا است. به‌نظر من، یکی از موضوع‌های مهمی که در صورت تصمیم به اصلاح اساسنامه جامعه باید مورد توجه قرار بگیرد، رفع موارد تداخل وظایف نظارتی یادشده است.

سازمان

نظام نظارت بر حرفه حسابرسی در ایران چه مشکلاتی دارد؟ نظام مطلوب چگونه است؟

سازمان

دامنه نظارت بر حرفه حسابرسی به چه عواملی بستگی دارد؟

حاجیان

به‌طور کلی هر جا که مجموعه‌ای ضوابط و الزامها در مورد موضوعی وجود داشته باشد، کسب اطمینان از رعایت اثربخش آن ضوابط و الزامها امری ضروری است. از اینرو، در مورد حرفه حسابرسی نیز که به‌دلیل حساسیت بالا ضوابط بین‌المللی متعددی برای آن وضع شده، لازم است به‌نحو مقتضی از رعایت تمامی الزام‌های استانداردهای حرفه‌ای، قانونی و مقرراتی حاکم بر آن اطمینان مناسبی حاصل شود. بدیهی است دامنه این کار رابطه مستقیم با میزان گستردگی ذینفعان و تعدد استفاده‌کنندگان از نتایج کار حسابرسی دارد. از اینرو، به‌نظرم نمی‌توان نسبت به گسترده یا محدود بودن دامنه نظارت بر کار حسابرسی، یک اصل واحد قائل شد؛ اما الزام تخصصی بودن کار نظارت نکته بسیار مهمی است که باید به‌عنوان یک اصل به آن توجه شود.

سازمان

چرا انتظار می‌رود حساب‌رسان مسئولیتی بیش از آنچه قانون یا تعهدهای قراردادی تعیین می‌کند، داشته باشند؟

حاجیان

در محیط کسب‌وکار هم مسئولیت مدنی و هم مسئولیت قراردادی مطرح است. برای حساب‌رسان افزون‌بر مسئولیت‌های یادشده، مسئولیت در قبال جامعه حسابداران رسمی نیز وجود دارد. تخطی یک حسابدار حرفه‌ای از ضوابط حاکم بر فعالیت حرفه‌ای ممکن است گاه صدمه‌های جبران‌ناپذیری بر حیثیت حرفه وارد کند. افزون بر این همان‌گونه که ذکر شد، به‌دلیل حاکم بودن استانداردهای حرفه‌ای بر کار حساب‌رسان، نظارت بر کار آنها از جنبه‌های تخصصی باید از سوی فرد یا افراد دارای شرایط هم از نظر تسلط به فن نظارت حرفه‌ای و هم خوش سابقه در رعایت آیین رفتار حرفه‌ای و براساس تعریف استانداردهای یادشده انجام شود. به همین دلیل در سابقه موضوع، مراجع قضایی هنگام روبه‌رویی با پرونده‌هایی که احتمال تخطی حساب‌رسان از الزام‌های حرفه‌ای در آنها مطرح بوده حسب مورد، نظر

حاجیان

اشکال اصلی که بر وضعیت فعلی نظارت بر کار حرفه حسابرسی به نظر می‌رسد، مربوط به نوع نگاهی است که در بحث نظارت حاکم شده و ثمره آن برخورد شکلی، کلیشه‌ای و بدون در نظر گرفتن شرایط حاکم بر کار حسابرسی بوده و تقریباً تأثیر چندان مثبتی بر ارتقای کیفیت کار حسابرسی نداشته است. حسابرسی کاری تخصصی و همراه با ریسک زیاد و قضاوت است. قضاوتی که به شدت متأثر از تاریخ انقضای شرایط و شواهد موجود در یک زمان و مکان خاص است.

متأسفانه

بحث تعدد مراجع نظارتی

در حسابرسی

ناشی از

اعمال سلیقه‌ها و

انتظارهای نامتجانس

آن مراجع

است

پاسخ به این پرسش که حسابرس در چه شرایطی قضاوت کرده، به دلیل تنوع ویژگیهای شخصیتی و روحی افراد و تفاوت میزان درک آنها از واقعیت‌های حاکم بر موضوعهای مختلف، کار راحتی نیست و به نظر تقریباً ناممکن است؛ اما برخورداری مؤسسه حسابرسی یا شاغل انفرادی از سیستم مدون کنترل کیفیت مبتنی بر اصول و ضوابط مندرج در استاندارد کنترل کیفیت شماره یک و استاندارد حسابرسی ۲۲۰، و صدا البته متناسب با اندازه و ویژگیهای عملیاتی تشخیص داده شده از سوی خود او، خواسته روشن استانداردهای کنترل کیفیت است. نظارت بر کار یک مؤسسه حسابرسی و یا شاغل انفرادی باید از ارزیابی سیستم کنترل کیفیت مدون آن شروع شود و در صورت نبود چنین سیستمی یا ضعف شدید آن با توجه به مفاد استانداردهای مربوط و یا اجرا نشدن اثربخش آن، فعالیت آن حسابرس به شدت محدود شود. بدین وسیله، ضمن پرهیز از طرح انتظارات نامتناسب با ویژگیهای عملیاتی حسابرس که پاسخگویی به آنها مستلزم هزینه‌های اضافی برای او است، از معیاری برای ارزیابی کار حسابرس استفاده می‌شود که ابتدا شخص او در تدوین آن مبتنی بر استانداردهای حرفه‌ای نقش اصلی را به عهده داشته؛ دوم، از اعمال معیارهای خاص ویژگیهای عملیاتی یک حسابرس مفروض برای ارزیابی تمامی حسابرسان پرهیز شده؛ سوم، به خلاقیتها و ابتکارهای حسابداران حرفه‌ای در تدوین سیستم کنترل کیفیت ارج گذاشته شده؛ و چهارم، امکان ارزیابی مستقل، مستدل و مستند تلاش حسابرس برای رفع کاستیها و توجه به نقاط مستعد بهبود سیستم کنترل کیفیت او هم برای وی و هم برای ناظران فراهم می‌شود که ثمره آن ارتقای کیفیت کار حسابرسی خواهد بود.

سازمان

نظام نظارت بر کار حسابرس، به تریبی که در پرسش پیش تعریف کردید، چه نقطه قوت مهمی دارد؟

حاجیان

نقطه قوت نظامی که بیان شد در هویت بخشی به حسابداران حرفه‌ای در چارچوب استانداردهای کنترل کیفیت و حسابرسی است. در نظام پیشنه‌های، برای مراقبت و هدایت به جای ریل گذاری مسیر از گارد ریل استفاده می‌شود.

استانداردهای حرفه‌ای با در نظر گرفتن این ویژگیهای حسابرسی تدوین شده و از همین رو استاندارد کنترل کیفیت شماره یک، طراحی و برقراری سیستم کنترل کیفیت را از سوی خود حسابرس در راستای اطمینان نسبت به صدور گزارشهای مناسب شرایط موجود، ضروری می‌داند.

حرفه‌ای باید با ضوابط مربوط انجام شود. برای خدمات حسابرسی، بررسی اجمالی، دیگر خدمات اطمینان بخشی و خدمات مرتبط، استانداردهای حرفه‌ای تدوین شده و لازم‌الاجرا است. تکالیف و ممنوعیتها در چارچوب این استانداردها و آیین رفتار حرفه‌ای روشن شده است. اعتبار حرفه‌ای حسابرسان مبتنی بر رعایت همین ضوابط است و بی‌توجهی به آنها سلب اعتماد از حرفه را به دنبال خواهد داشت.

حسابرسان برای حفظ جایگاه اجتماعی خود و پرهیز از تسری خطای یک عضو به کل جامعه حرفه‌ای، از اعمال نظارت حرفه‌ای بر اساس استانداردها استقبال هم می‌کنند؛ اما نکته مهم در نحوه اعمال نظارت است که به آن پرداخته شد. در ایران طبق «قانون استفاده از خدمات تخصصی و حرفه‌ای حسابداران ذیصلاح به‌عنوان حسابدار رسمی» که به قانون تشکیل جامعه نیز معروف است، جامعه حسابداران رسمی به‌عنوان تشکیلی خودانتظام تعریف شده است.

سپاس

آیا نظارت باید شکل و محتوای کار حسابرسی، هر دو را پوشش دهد؟

حاجیان

به‌طور کلی، انجام هیچ کاری به‌صورت شکلی خوب نیست. حتی کارهای هنری که جلوه ظاهری آنها جاذبه اولیه را برای توجه ایجاد می‌کند، در صورت نداشتن محتوا مورد پسند قرار نمی‌گیرند. حسابرسی از جمله خدماتی است که ظاهر دلچسبی ندارد ولی محتوای آن تبعات مبارک و تأثیرهای به‌سزایی بر تصمیمها و موفقیت‌های مدیران، سرمایه‌گذاران، دولتمردان و سلامت جامعه مدنی می‌گذارد. از اینرو به‌نظر من، نظارت شکلی بر خدمت پرمحتوای حسابرسی با ویژگیهایی که برشمرده شد، ظلم بر این حرفه است.

سپاس

امیدوارم فرصت کنید و دیدگاهتان درباره نظارت محتوایی بر کار حسابرسان و مؤسسه‌های حسابرسی را در مقاله‌ای کامل ارائه دهید. از لطف شما سپاسگزارم.

اجازه بدهید مثالی بزنم؛ شما برای نظارت بر فرزندانان چه کار می‌کنید؟ آیا از آنها انتظار دارید که مانند شما فکر کنند؟ همانند شما رفتار کنند؟ به استعدادها و ظرفیتهای فردی خود بی‌اعتنا باشند؟ به‌طور قطع، هیچ مکتب فکری چنین دیدگاهی را در هیچ شرایطی توصیه نمی‌کند. چارچوب را استانداردها مشخص کرده و باید در محدوده چارچوب به حسابرسی آزادی عمل داد.

سپاس

آیا با تعدد مراجع نظارت بر حرفه حسابرسی موافقت می‌کنید؟

حاجیان

متأسفانه بحث تعدد مراجع نظارتی در حسابرسی ناشی از اعمال سلیقه‌ها و انتظارات نامتجانس آن مراجع است. اولین پیامی که از این وضعیت می‌رسد وجود تضاد فکری است. هر یک از آنها تصور می‌کنند که از دیگری بهتر می‌داند. آنچه مسلم است، بر اساس «قانون استفاده از خدمات تخصصی و حرفه‌ای حسابداران ذیصلاح به‌عنوان حسابدار رسمی»، نظارت حرفه‌ای بر کار حسابداران رسمی به‌عهده جامعه حسابداران رسمی است. ساختار نظارتی جامعه را هم که در ابتدا عرض کردم؛ حال این‌که چرا دیگران به این حوزه ورود کرده‌اند، پرسشی است که تا به حال پاسخی منطقی برای آن ارائه نشده است. تعدد مراجع نظارتی تاکنون نتیجه‌ای جز سردرگمی حسابرسان و شرکتها در پی نداشته و حتی فضا را برای برخی فرصت‌طلبها و فرار از مسئولیتها نیز فراهم آورده است.

سپاس

در بعضی از کشورها، خدماتی که از سوی حسابرسان بخش خصوصی، غیر از بنگاههایی که با منافع همگانی سروکار دارند، ارائه می‌کنند، زیر نظارت همگانی نیست و حرفه حسابرسی در آن بخش، به‌اصطلاح خودانتظام است. نظر شما درباره این موضوع چیست؟ آیا چنین رویکردی برای ایران نیز مناسب است؟ آیا خدماتی که حسابرسان ارائه می‌کنند اگر با منافع عمومی مرتبط نباشد، باز هم باید زیر نظارت باشد؟

حاجیان

نظارت حرفه‌ای استثنای پذیر نیست. همه خدمات حسابداران